

Кога и как се ражда идеята за военната кампания в Добруджа през есента на 1916 г.

След заграбването на Южна Добруджа през 1913 г. от Румъния, правителството и Генералният щаб в Букурещ обръщат изключително голямо внимание на проблема за защита на новоприсъединената богата провинция. С много финансови средства и войнишки труд са изградени три военноотбранителни линии, спрени на силно укрепени пунктове. Те са били предназначени да гарантират "вечността" на румънската власт в Добруджа. Най-мощна е защитната система, изградена при Тутракан, поради което военните специалисти с право започват да говорят в началото на Първата световна война за "непревземаемата Тутраканска крепост". При влизането на България във войната през октомври 1915 г. Щабът на действащата българска армия не допуска грешката от 1913 г. Като заслон срещу Румъния, в Северна България е разположена Трета армия, командвана от генерал-лейтенант Стефан Тошев. Щабът му, преди началото на военните действия, е разположен в гр. Горна Оряховица. А задачата на армията първоначално се свежда до "охраняването на дунавския, черноморския бряг и добруджанската сухопътна граница от р. Цибър до гр. Бургас".

През пролетта на 1916 г. все повече факти в поведението на румънското държавно ръководство свидетелстват, че Букурещ ще къса приятелските отношения с Централните сили и ще влезе във войната като съюзник на Антантата. Тази перспектива автоматически поставя въпроса за начина, по който ще действа Трета българска армия на север и североизток, тъй като ГЩ на България предварително все още не е разработил теоретично този проблем. Дали Трета армия трябва да се справи сама с румънските (възможно и с руски сили) в Добруджа или се налага тя да премине Дунава и в единодействие с австро-германските дивизии да настъпи срещу Букурещ през Влашката равнина. В Берлин и Виена дават ясно да се разбере, че предпочитат втората алтернатива. Тя гарантира по-надеждно съюзническата победа.

Щабът на действащата българска армия възприема критично идеята. Главнокомандващият ген. Никола Жеков, командващият Трета армия - ген. Стефан Тошев и техните най-близки сътрудници разбират, че националните интереси на българския народ диктуват да се възприеме първата линия на поведение, макар че тя предполага реализация само със собствени сили и неизбежната атака на силните укрепени пунктове в Добруджа - включително и Тутраканската крепост.

Първо българските военачалници вземат предвид, че успешното провеждане на кампанията първо в Добруджа ще доведе до освобождаването на значително българско население, чието съдба щеше да бъде известна, в случай че румънските войски останат сами в Добруджа, а Трета армия атакува Букурещ.

На второ място схващат, че с достигането на делтата от юг, Българската армия ще овладее големите суровинни запаси на Добруджа (особено житата), които имат стратегическо значение за по-нататъшния ход на военните действия. Третото предимство е в ликвидирването на военноморските сили в базите на противника. Като четвърто съображение се изтъкват сравнително в Добруджа да се разполагат допълнителни военни контингенти (вероятно руски войски) и т.н. Предвид на всичко това, Щабът на действащата армия на практика решава, че трябва да се формулира своя собствена теза за хода на военните действия, независимо от внушенията на съюзниците.

Конкретните преговори за военните аспекти на войната срещу Румъния започват през юни 1916 г. На 22 юни началник на щабовете на германската и австро-унгарската армия обсъждат в Берлин детайлите на проблема. Генерал Конрад предлага в България да се формира една "сборна армия", която при обявяване на войната, да премине Дунава и да действа към Букурещ. На 25 юни 1916 г. Щабът на действащата българска армия е уведомен за мнението на съюзниците. Начело на българската

армия трябвало да стои фелдмаршал Макензен - факт, което означава, че преди още да е освободил Добруджа, Трета армия трябва да бъде употребена във войната извън България и то под чуждо командване. Освен всичко друго, тази перспектива нарушава и един от основните принципи, залегнали в договорната система на Троянския съюз - при никакви обстоятелства Българската армия да не губи суверенитета на своето командване! Генерал Жеков възразява открито срещу идеите на генералите Конрад и Фалкенхайм. В серия телеграми дотях той развива тезата за значението на Добруджанския театър на военните действия и нуждата Трета армия да действа първо южно от Дунава.

Проблемът се затяга. Близо един месец нещата не търпят развитие, а симптомите за предстоящите румънски ходове стават все по-очевидни. Затова през втората половина на юли, генерал Конрад моли отново генерал Жеков за мнение и го кани на 28 юли 1916 г. в германската главна квартира край гр. Плес, където да се намери общоприемливо решение на проблема.

Пътуването вече налага конкретна работа. На 25 юли 1916 г. ген. Никола Жеков пристига в Щаба на Трета армия в Горна Оряховица. Там заедно с ген. Тошев, принц Кирил и полковниците - Стефан Попов (началник щаб на Трета армия), Иван Луков, Иван Багрянов, Ст. Славчев и др. провежда двудневно заседание. Основният проблем, обсъждан върху картата е: Как да се действа срещу Румъния?

Първоначално идеята развива ген. Тошев - чрез заслони откъм Тутракан и Силистра Трета армия да настъпи решително по фронта. Когато разсъжденията на ген. Тошев "извеждат" теоретично Трета армия на два прелома от Кубадинската укрепена позиция, главнокомандващият създава нова ситуация:

Няколко румънски дивизии са минали от десния на левия бряг на Дунава при Тутракан и Силистра, успешно деблокират българските зас-

Разполагане на българска тежка артилерия на позиция край Тутракан

лони и заедно с гарнизоните там предприемат настъпление в тила на Трета българска армия. Какво може да се направи тогава?!

Дилемата действително е трудна. Нейното решение дава ген. Никола Жеков. Главнокомандващият взема цветен молив и седри стрелки срещу Тутракан и Силистра фиксира първоначално тяжната атака и превзема не, след което настъпателната операция на Трета армия става безпроблемна в Северна Добруджа.

Така се ражда идеята за атаката на силната Тутраканска крепост, която е ключът за успе-

ха на цялата Добруджанска кампания от есента на 1916 г.

Ген. Никола Жеков защитава твърдо този план пред съюзниците в Плес и го налага като решение за непосредствено действие. Ген. Стефан Тошев ръководи сложната работа, свързана с детайлно разработване на плана за операцията. Непосредственото ръководство на атакуващите части е поверено на ген. Пантелей Киселов, а доблестният български войник с ненадминатото си войнско майсторство и героизъм сразява още една от "непревземаемите" твърдини, сковаващи

в робство големи части от българския народ. Така се ражда една от най-великите бойни победи на българското оръжие в ново време - превземането на Тутраканската крепост и разгромът на румънско-руските сили в Добруджа. Българската военно-теоретична мисъл отбелязва нов връх в цялостното си развитие, Трета българска армия записва нова златна страница в борбите за национално обединение на изкуствено разпокъсания български народ.

Проф. д-р на историческите науки Трендафил МИТЕВ

Конната дивизия на ген. Иван Колев

